



Foto: Marieke van der Poort

FICTIE IN HET MBO

Onontdekt en oneindig

Het aanbod aan kwalitatief hoogstaande jeugd- en jongerenliteratuur wordt steeds groter en uitgebreider. In het middelbaar beroepsonderwijs is hier nog maar meestal weinig van te merken. Redenen te over waarom de mogelijkheden van fictie nog niet optimaal worden benut: er is weinig tijd en de beroepspraktijk legitimeert niet altijd de keuze voor fictie in het curriculum. En de mbo'er, die leest toch niet meer? Welke mogelijkheden zijn er wel voor de fictieminnende mbo-docent?

MARISSA PISO

De docent Nederlands die geen kennis heeft van de positieve effecten van lezen, bestaat in Nederland gelukkig niet meer. Wetenschappelijk onderzoek toont onweerlegbaar aan dat lezen bevorderlijk is voor woordenschat en taalbegrip (zie bijvoorbeeld <www.lezen.nl>). De kracht van fictie kun je echter in een veel breder perspectief zien: een goed verhaal is een sterk middel in de vorming en beïnvloeding van opvattingen, houding, gedragsintenties en empathie (De Graaf et al., 2009). Onmisbaar dus in het voorbereiden van jongeren op de beroepspraktijk en de samenleving. Toch lijkt fictie, zeker in het middelbaar beroepsonderwijs, een ondergeschoven kindje. Waarom ervaart de docent in het mbo die fictie een warm hart toedraagt, zo weinig ruimte om

fictie een plek in het onderwijs te geven en welke mogelijkheden zijn er wel?

Het is makkelijk om je als docent Nederlands op het mbo afzijdig te houden van fictie. In tegenstelling tot in het voortgezet onderwijs wordt fictie niet vermeld als specifiek doel in de eisen op het mbo, het kwalificatiedossier. Natuurlijk moeten studenten op mbo-niveau 4 de Nederlandse taal wel op niveau 3F van het Referentiekader Taal beheersen, maar in de praktijk blijkt die weg zelden via fictie te verlopen. Veel van mijn collega's doen 'wel iets' met fictie, maar geven ook aan dat fictie vaak het onderspit moet delven ten opzichte van het oefenen van taalvaardigheden, die beter geborgd worden door de einddoelen van het referentiekader en de eisen van de beroepspraktijk. Waar blijft fictie in het mbo?

De scherpe randjes van het speelveld

'Er zit een kloof tussen de tijd die wij als docenten Nederlands tot onze beschikking hebben, en het aantal doelen dat we in die tijd moeten behalen', verklaart Jelmer Soes, docent Nederlands op het mbo en schrijver van de jeugdboeken *Lichaam van licht* (2017) en *Risk* (2012). 'Studenten op het mbo moeten klaargestoomd worden voor de beroepspraktijk, en als je fictie in de nauwe zin van het woord bekijkt, zijn er helaas maar weinig beroepspraktijken die de keuze voor een uitgebreid fictieprogramma in de opleiding vereisen en verantwoorden.' Soes verwoordt hier precies de spanning die ik voel bij het ontwerpen en invullen van het curriculum voor mijn studenten aan het Media, ICT & Design College (MID) van ROC Midden Nederland. Er is zoveel te behandelen en zo weinig tijd. En het curriculum bij het MID lijkt daar

helaas geen uitzondering op.

De tot vorig jaar door ons gebruikte leergang *Taalblokken* van Malmberg illustreert deze problematiek. Waar fictie in de leergangen van mijn collega's op het voortgezet onderwijs vaak wel een substantiële plek inneemt, laat een korte zoektocht in deze leergang voor het mbo zien dat fictie nergens in de doorlopende leerroutes is opgenomen. Pas recent voegde de uitgever een 'Proeverij' toe, een reeks van twee lessen met fictie als onderwerp, maar dat voelt als een druppel op een gloeiende plaat in een boek dat moet voorzien in een programma met de duur van een compleet schooljaar.

Ook de beroepspraktijk legitimeert het opnemen van fictie in het curriculum maar in minimale mate. Sla de kwalificatiedossiers – de eisen die opgesteld zijn in samenspraak met de beroepsgroep – er maar op

na: nauwelijks wordt daar verwezen naar het op waarde kunnen schatten van een goed verhaal. De didactische kaders waarbinnen docenten het onderwijs behoren vorm te geven en vooral de tijd waarin de eisen behaald moeten worden, bieden evenmin uitkomst voor de fictieminnende docent; een keuze voor fictie in de leerlijn lijkt ten koste te gaan van aandacht aan andere vaardigheden die het werkveld van studenten verwacht. Bovendien lijkt fictie in het curriculum ook niet te voorzien in een vraag van de doelgroep. Want die mbo'er, die leest toch eigenlijk helemaal niet meer?

De mbo'er leest toch niet?

Dat de mbo'er nauwelijks meer leest, blijkt niet alleen uit onderzoek, maar is ook mijn ervaring als ik een nieuwe groep studenten in mijn lessen het 'leeskwartier' uitleg. Studenten mogen een kwartier van mijn les een boek naar keuze lezen uit de boekenkast op de gang. Zonder opdracht, zonder druk. De boekenkast staat vol met een brede selectie aan boeken: van Lijsters tot aan biografieën van bekende voetballers. Het is mijn poging mijn leesliefde over te brengen aan mijn studenten.

Altijd is er een student die sputtert. Dit jaar was het student L. Hij koos de biografie van Cruïjff, maar ondanks zijn grote interesse voor voetbal kwam hij niet door het boek heen. Nadat ik het een aantal lessen lang had aangekeken, vroeg ik hem na afloop van het leeskwartier of hij het boek niet interessant vond, en bood ik hem aan te helpen met het kiezen van een boek dat hij dan wel boeiend zou vinden. Hij stemde in, en dus vroeg ik hem welke boeken hem in het verleden hadden geraakt. L. bleef stil. 'Ik heb nog nooit een boek uitgelezen mevrouw', zei hij vervolgens lachend. 'We hebben niet eens boeken bij mij thuis.'

Het is een vicieuze cirkel. Want wie geen boekenkast heeft, kan die ook niet vullen. En dat is vaak het geval bij de studenten op het mbo, wier ouders regelmatig in dezelfde situatie opgroeiden. Een probleem dat ook Alex Boogers beschrijft in zijn manifest *Lang leve de*



Marissa Piso. Foto: Marieke van der Poort

'Ik heb nog nooit
een boek uitgelezen mevrouw.
We hebben niet eens boeken
bij mij thuis'

Wie wil er nou geen beroepsprofessional met empathie en gevoel voor wat een goed verhaal is?

lezer (2018). 'Mijn ouders moesten ploeteren voor ons bestaan. Ze hadden wel wat belangrijkers te doen dan hun kind op te voeden met aandacht voor de schone kunsten en de liefde voor literatuur' (p. 14–15).

Iedereen is gevoelig voor een goed verhaal

Is het dan niet bij uitstek aan de mbo-docent om een rol te spelen bij het doorbreken van deze vicieuze cirkel? Want de student die niet eerder bij de hand is genomen in het oerwoud aan verhalen, heeft een gids nodig die kan helpen de juiste stappen te zetten op deze onbekende en misschien nog onbeminde weg. Met als gevolg dat ook deze student uiteindelijk een eigen (boeken)kastje, of eigenlijk fictiekastje, kan vullen.

Het is immers onzin dat studenten niet meer gevoelig zijn voor een goed narratief. De docent die zich verdiept in de leefwereld van zijn of haar studenten, ziet dat zij in andere media continu in aanraking komen met goede fictienarratieven. Zo won *The Last of Us II*, een populaire videogame onder jongeren, de prijs voor de beste game in 2020. Recensenten waren niet alleen positief over het spelelement, maar waren vooral onder de indruk van het verhaal, de gevoelige scènes en de subtiel verweven verhaallijn over een jongere die worstelt met haar adolescentie. Een plot dat naar mijn idee niet zou misstaan in een goede youngadultroman.

Het speelveld van de mbo-docent is dus uitgebreid en complex, en de missie om ook mijn studenten aan de fictie te krijgen voelt bijna onmenselijk door de keur aan complicerende factoren. De docent die alle hierboven geschetste bezwaren en knelpunten met betrekking tot fictieonderwijs uit zijn klaslokaal weet te bannen en de mbo-student ondanks alles warm laat lopen voor fictie, verdient naar mijn idee op z'n minst een superheldencap. Maar als ik dit tijdens het gesprek met Jelmer Soes verzucht, moet hij lachen. 'Je kunt je als docent uit het veld laten slaan door alle belemmerende factoren, maar studenten behoren hier zeker niet toe. De leukste schoolbezoeken die ik als schrijver afleg, zijn op het mbo

omdat studenten daar met open vizier eigen ervaringen delen en alle vragen durven te stellen die ze maar invallen. Van vragen over mijn inkomen, tot maatschappelijke discussies over de kloof die ze op het gebied van gamen of andere onderwerpen met hun ouders ervaren. Die ervaring gun ik iedere mbo-student, en die ervaring begint bij bevroegen fictiedocenten.'

De brede vleugels van het fictieonderwijs

De kunst is dus om de juiste snaar te raken met onderwerpen en verschijningsvormen die de studenten van vandaag aanspreken. En dat aanbod is groot, zeker wanneer we fictie loskoppelen van die andere vaardigheid in het Nederlandse taalonderwijs waar zij zo onlosmakelijk mee verbonden lijkt: leesvaardigheid. Wie die stap durft te zetten, kan ineens putten uit een bijna eindeloze bron van series, films, videogames, spoken word, podcasts en uiteindelijk misschien zelfs boeken om fictie toegankelijk en aantrekkelijk te maken voor het mbo-publiek, en tegelijk een aansluiting met de beroepspraktijk te vinden. Want wie wil er nou geen beroepsprofessional met empathie en gevoel voor wat een goed verhaal is?

Daarmee lijkt de lacune juist ook kansen te bieden. Want in de 'open wereld' die het onderwijslandschap op het mbo is, is de kans ook groot dat er overal nog een mooi verhaal schuilt. En de mbo-docent heeft in dit nog open landschap de luxe om te dromen voorbij de grenzen van het vak Nederlands. Misschien is het nu juist aan ons om dit onontdekte maar oneindige landschap met onze studenten te verkennen, soms de blauwe luchten te bewonderen en soms in de scherpe takken van het kreupelhout te belanden. Een plotlijn die niet zou misstaan in een goede youngadultroman of spannende consologame. ■

LITERATUUR

Boogers, A. (2018). *Lang leve de lezer: Manifest*. Podium.

Graaf, A. de, Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, H. (2009). The role of dimensions of narrative engagement in narrative persuasion. *Communications*, 34(4), 385–405.